

## Особливості фіскального простору України: теоретичні та практичні рефлексії формування

Сучасні трансформації світової господарської системи чинять суттєвий вплив на локальні економічні процеси, які відбуваються під дією інтенсивної глобалізації. Україна – держава, що територіально знаходиться в центрі Європейського континенту, на сьогодні є джерелом політичної, соціальної та економічної нестабільності, а це негативним чином відображається на її зовнішній та внутрішній фіскальній політиці. Метою статті є вивчення умов і розкриття тенденцій функціонування фіскального простору держави, що є однією з передумов для забезпечення її економічного зростання та стабільного соціально-економічного розвитку. Розкрито структуру фіскального простору, яка може бути представлена як сукупність економічних, політичних, фінансових та соціальних взаємовідносин, що виникають між державою і суспільством при забезпеченні власних інтересів кожного у процесі реалізації фіскальної політики. Оцінено динаміку позицій України у ключових міжнародних рейтингах. Здійснено порівняльний аналіз індексу економічної свободи в Україні та інших країнах у 2018 році. Виявлено, що загалом в Україні простежується поліпшення у 8 з 12 показників економічної свободи, особливо варто відзначити покращення фінансової свободи та свободи інвестицій. Проте, особливої активності інвесторів не відбулося. Основною причиною цього є корупція, яка пронизала практично усі сфери суспільного життя країни. Значну увагу приділено вивченню динаміки зміни кількості населення та дорослого населення, показників багатства та його розподілу. Визначено, що із врахуванням особливостей функціонування України в конкурентних умовах глобальних економічних трансформацій задля забезпечення позитивної динаміки макроекономічних показників, першочерговим завданням є відновлення миру та встановлення політичної стабільності у державі. Поряд з цим, вирішення питань, пов'язаних із формуванням збалансованого фіскального простору, можливо за умов комплексного підходу до вирішення наявних проблем.

**Ключові слова:** фіскальний простір, фіскальне середовище, фіскальні відносини, економічна політика, людський капітал, макроекономічні тенденції.

## Features of the Ukrainian Fiscal Space: Theoretical and Practical Reflections of Formation

Modern transformations of the world economic system have a significant impact on local economic processes that occur under the influence of intensive globalization. Ukraine is a state, geographically located in the center of the European continent. But today Ukraine is a source of political, social and economic instability, and this negatively affects on its external and internal fiscal policy. The purpose of the article is to study the conditions and the disclosure of trends in the functioning of the fiscal space of the state, what is one of the prerequisites for ensuring its economic growth and stable socio-economic development. The structure of the fiscal space was disclosed, which can be represented as a set of economic, political, financial and social relationships arising between the state and society while ensuring the interests of everyone in the process of implementing fiscal policy. The dynamics of Ukraine's positions in key international ratings were estimated. A comparative analysis of the index of economic freedom in Ukraine and other countries in 2018 was carried out. It was revealed that in general in Ukraine, improvement in 8 out of 12 indicators of economic freedom can be traced; especially the improvement of financial freedom and freedom of investment is worth noting. However, the large activity of investors did not happen. The main reason for this is corruption, which has permeated virtually all spheres of public life in the country. Considerable attention is paid to the study of the dynamics of changes in population and adult population, indicators of wealth and its distribution. It was determined that, taking into account the peculiarities of the functioning of Ukraine in the competitive conditions of

---

\* **Василевська Галина Василівна**, доцент кафедри податків та фіскальної політики Тернопільського національного економічного університету (м. Тернопіль), кандидат економічних наук, доцент.

---

*global economic transformations to ensure positive dynamics of macroeconomic indicators, the primary task is to restore peace and establish political stability in the state. The solution of issues related to the formation of a balanced fiscal space is possible in the case of using the integrated approach to solving existing social and economic problems.*

**Keywords:** *fiscal space, fiscal environment, fiscal relations, economic policy, human capital, macroeconomic trends.*

**Постановка проблеми.** Світове господарство як цілісна структура національних економічних систем, пов'язаних між собою фіскальними відносинами, перебуває у постійному динамічному русі та поглинає різного роду зовнішні й внутрішні фактори властивого середовища, наявність яких пришвидшує або гальмує розвиток конкурентних переваг тої чи іншої країни й формує відповідні асиметрії її господарської еволюції. Водночас, здатність держави гідно витримувати тиск суперництва у доступних умовах визначається, насамперед, рівнем її компетенцій у політичній, економічній, соціальній та фінансовій сферах.

У процесі дослідження концептуальних засад формування, функціонування та розвитку фіскального простору України, постає проблема ґрунтового вивчення й аналізу його внутрішнього змісту та зовнішнього оточення, адже без детальної діагностики макроекономічних показників і визначення наявних тенденцій складно зорієнтуватися у пріоритетних запитах щодо його трансформації й удосконалення.

Саме на підставі взаємодії зазначених параметрів суспільного розвитку виникає фрактальне підґрунтя - основа формування фіскального простору, визначене нами як середовище, яке є невід'ємною базовою компонентою механізму становлення взаємних зв'язків для відтворення дієвості й ефективного функціонування інших, асимілятивних формацій: інституційного, фінансового, податкового, середовищ тощо. Водночас, фіскальне середовище слугує основою для побудови однойменного простору держави й визначається як система логічних поєднань та обставин, які виникають за умов реалізації фіскальної політики у межах організаційно-правових відносин суб'єктів оподаткування.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Дослідженню теоретичних і практичних питань становлення й розвитку фіскального простору у поєднанні із суб'єктивним досвідом функціонування та еволюціонування національних господарств учені-економісти присвятили безліч наукових праць. Значний внесок у розвиток теорій та методологічного базису функціонування фіскального простору зробили зарубіжні фахівці Н. Александр М. Веговен, А. Гош, П. Геллер, Дж. Кім, П. Кулавчук, М. Кюреші, Е. Лютез, Р. Рой, С. Овсяк. Заслужують на увагу також праці вітчизняних науковців, які вивчали визначені аспекти фіскального простору у національному масштабі: В. Андрущенко, В. Геєць, Ю. Іванов, Т. Єфименко, Я. Жаліло, А. Крисоватий, І. Луніна, М. Мельник, О. Молдован, Л. Тарангул, В. Федосов, С. Юрій. Проте сучасні трансформації глобальної економіки та посилення конкурентної боротьби зумовлюють усе нові вимоги перед українською державою і суспільством, що безумовно

спричинює відповідні дисбаланси функціонування та розвитку фіскального простору. Відтак, освоєння зазначеної проблематики потребує більш ґрунтового вивчення.

**Метою статті** є вивчення умов і розкриття тенденцій функціонування фіскального простору держави, що є однією з передумов для забезпечення її економічного зростання та стабільного соціально-економічного розвитку.

**Вклад основного матеріалу дослідження.** У сучасній науковій літературі є багато визначень, що окреслюють дефініцію «фіскальний простір». Прагнучи якомога лаконічно охарактеризувати її зміст, науковці вдавалися або до надто вузьких характеристик його трактування, або ж ототожнювали це поняття з іншими, близькими за змістом, проте не ідентичними означеннями, такими як: фіскальна політика, фіскальне середовище, податкове середовище, тощо.

Опираючись на сучасні дослідження фіскального простору [1, с. 3-20; 2, с. 3-23; 3] варто виділити його чотириккомпонентну структуру і представити як сукупність економічних, політичних, фінансових та соціальних взаємовідносин, що виникають між державою і суспільством при забезпеченні власних інтересів кожного у процесі реалізації фіскальної політики з метою розподілу та перерозподілу валового внутрішнього продукту, збалансування бюджетних ресурсів, а також формування стабільних джерел фінансування основних напрямів діяльності держави, зумовлених відповідними цілями та завданнями. Відтак, для забезпечення його оптимального становлення і розвитку фіскального простору, важливим аспектом є дослідження взаємозалежних сфер, які визначають відповідні умови й тенденції щодо його формування.

Усі вони в однаковій мірі залежні одна від одної, не можуть функціонувати автономно та поза межами фіскального простору держави (рис. 1).

Водночас фіскальне середовище є формально окресленим підґрунтям побудови фіскального простору, встановленим державою у вигляді відповідних норм і правил, а також визначеними умовами його формування та розвитку (див. рис. 1). Політична складова, шляхом чинного законодавства, діє на процеси функціонування і трансформації національної господарської системи, яка, в свою чергу, впливає на соціальний рівень розвитку суспільства, а все це, у кінцевому підсумку, має безпосереднє відношення до структурного розмежування фіскальних інструментів, основою яких є фінансова спроможність держави виконувати свої прями функції. Натомість внутрішня економічна політика України формує власні характерні ознаки у конкурентному глобальному оточенні (табл. 1).

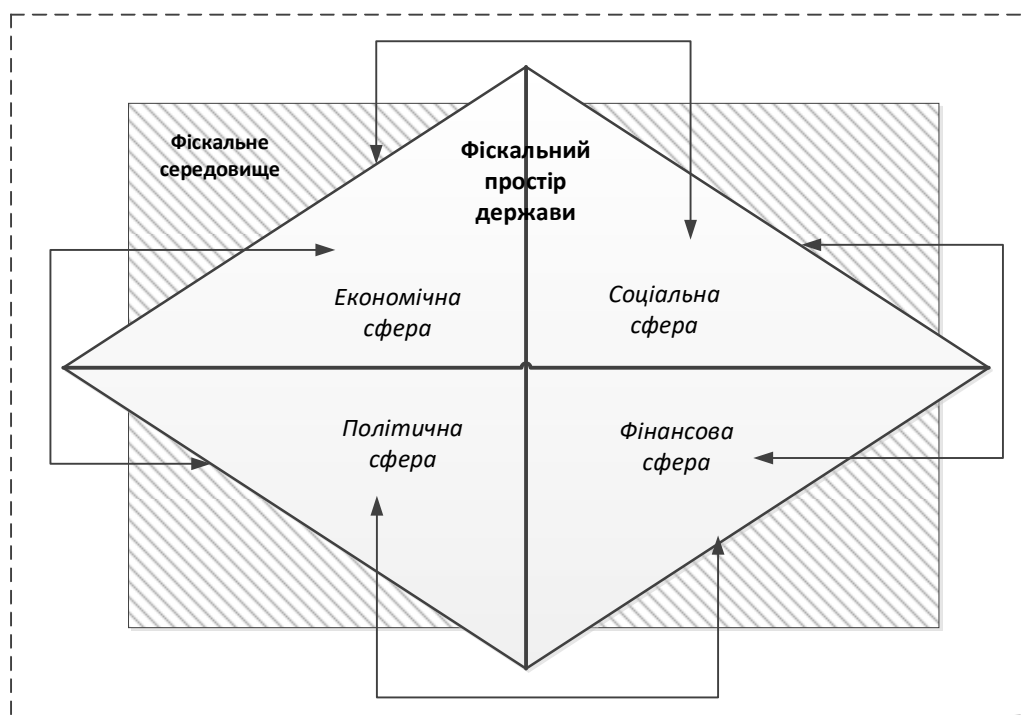


Рис. 1. Складові фіскального простору держави та їх взаємозв'язок

Джерело: складено автором.

Таблиця 1

## Динаміка позиції України у ключових міжнародних рейтингах у 2015 - 2017 рр.

Назва рейтингу	Рік	Позиція України/ Загальна к-ть країн	Динаміка	Рік	Позиція України/ Загальна к-ть країн	Динаміка
1	2	3	4	5	6	7
Глобальний індекс інновацій	2015	64/141	-1	2017	50/127	6
Індекс верховенства права	2015	70/102	14	2017	77/113	1
Індекс глобалізації	2015	42/207	2	2016	45/207	-3
Індекс добробуту	2015	83/160	-4	2016	98/173	-12
Індекс економічної свободи	2015	162/188	Без змін	2017	150/180	16
Індекс інновацій Bloomberg	2015	41/50	-8	2017	46/50	-4
Індекс конкурентноспроможності	2015	79/144	-3	2017	81/137	4
Індекс конкурентноспроможності: вища овіта	2015	34/144	6	2017	35/137	-2
Індекс легкості ведення бізнесу	2015	83/189	13	2017	76/190	4
Індекс людського капіталу	2015	31/124	Немає даних	2017	24/130	2
Індекс людського розвитку	2015	84/188	-3	2016	84/187	Без змін
Індекс недієздатності держав	2015	84/178	29	2017	90/178	-5
Індекс процвітання	2015	107/142	-6	2017	112/149	Без змін
Індекс соціального прогресу	2015	62/133	Без змін	2017	64/128	-1
Індекс сприйняття корупції	2015	130/168	12	2017	130/170	1
Індекс щастя	2015	111/158	Немає даних	2017	138/156	-15

1	2	3	4	5	6	7
Рейтинг податкового навантаження	2015	107/189	1	2017	43/189	41
Рейтинг глобальної конкурентноспроможності	2015	60/61	-11	2017	60/63	-1
Свобода у світі	2015	108/195	Немає даних	2016	107/195	1
CPI - сприйняття корупції*	2015	2/57	5	2016	1/41	1

\* - Індекс сприйняття корупції (Corruption Perceptions Index, CPI) – щорічний рейтинг країн світу, що укладається організацією Transparency International з 1995 р., де відображено сприйняття корупції від 100 (немає корупції) до 0 (сильна корупція). Країни у рейтингу впорядковані за показником рівня корупції, який базується на комбінації незалежних опитувань та оцінок рівня корупції. У дослідженнях беруть участь авторитетні міжнародні фінансові та правозахисні експерти, в тому числі зі Світового банку, Freedom House, World Economic Forum, Азійського та Африканського банків розвитку [4].

Джерело: складено автором на основі [5].

Оцінюючи перспективи України на найближчі роки, зрозуміло, що особливих позитивних зрушень очікувати не доводиться. За результатами 2018 р. індекс економічної свободи в Україні піднявся на 3,8

балів, порівняно з попереднім, 2017 р., що становить 51,9 балів й забезпечує 150 місце у загальному рейтингу зі 180 досліджуваних держав світу (табл. 2).

Таблиця 2

Індекс економічної свободи у вибраних країнах світу в 2018 р.

Показники	Білорусь	Велико-британія	Канада	Німеччина	Польща	Росія	США	Україна	Франція	Чехія
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Рейтинговий номер	108	8	9	25	45	107	18	150	71	24
Регіональний рейтинговий номер	42	4	1	14	21	41	2	44	34	13
Оцінка 2018	58,1	78,0	77,7	74,2	68,5	58,2	75,7	51,9	63,9	74,2
Право власності	57,3	92,2	87,5	81,0	61,8	48,7	79,3	41,0	84,0	73,0
Цілісність уряду	42,0	79,0	78,3	75,3	50,9	38,1	71,9	29,0	65,1	51,1
Податкове навантаження	89,8	63,2	76,7	61,3	75,9	85,8	65,1	80,2	47,3	82,9
Витрати уряду	47,9	44,4	52,3	41,3	47,8	85,8	65,1	80,2	2,7	48,6
Фіскальне здоров'я	75,4	53,5	81,2	90,8	81,5	87,7	54,8	75,9	60,8	96,2
Свобода бізнесу	74,1	91,1	81,8	86,1	67,2	77,0	82,7	62,7	80,2	72,5
Свобода праці	73,1	74,4	71,3	53,3	63,9	52,0	91,4	52,8	45,0	76,8
Грошова свобода	62,3	85,2	77,5	86,2	85,0	60,8	78,6	60,1	81,6	85,2
Свобода торгівлі	81,4	86,9	88,1	86,9	86,9	79,4	86,7	81,1	81,9	86,9
Інвестиційна свобода	30	90	80	80	75	30	85	35	60	80
Фінансова свобода	10	80	80	70	70	30	80	30	40	80
Тарифні ставки, %	1,8	1,6	1,0	1,6	1,6	2,8	1,6	1,9	1,6	1,6
Ставка податку на дохід, %	13	45	33	47,5	32	13	39,6	20	45	15
Ставка податку на прибуток, %	18	20	15	15,8	19	20	35	18	34,3	19

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Податкове навантаження у% до ВВП	23,0	32,5	31,9	36,9	32,1	29,2	26,4	35,5	45,5	33,5
ВВП, трлн. USD	171,0	2785,6	1662,4	3980,3	1054,1	3799,7	18569,1	353,0	2733,7	350,7
Темпи росту ВВП, %	-3,9	2,2	1,2	1,5	3,6	-3,7	2,1	-9,9	1,1	4,2
Державний борг у % до ВВП	52,3	89,2	92,3	67,6	54,2	17,9	107,4	81,2	96,6	37,7

Джерело: складено автором на основі [6; 7].

Цей факт став результатом сповільнення розвитку олігархічної економіки, починаючи з 2004 р. Водночас, низка невіршених проблем: зовнішня агресія Російської Федерації на сході України, анексія Криму, збільшення темпів трудової міграції, значні показники інфляції та суттєве податкове навантаження - негативно впливають на загальний імідж держави. Поряд з цим проблеми, пов'язані із функціонуванням малого та середнього бізнесу, залишилися без вирішення. Варто зазначити, що впродовж усього терміну формування рейтингу економічної свободи, з 1995 р., значення України не перевищувало показника 56 балів із 100 можливих [8]. Одночасно оцінка податкового навантаження (80,2), що складає 35,5 % у процентному відношенні до ВВП та показник фіскального здоров'я, зафіксований на позначці 75,9 балів на тлі тотальної корупції, невисокої продуктивності праці й низької купівельної спроможності громадян, не є ознакою ефективності попередньо впроваджених урядом реформ.

За висновками експертів Міжнародного валютного фонду тіньова економіка в Україні перевищує 40 % ВВП, що складає близько 53 млрд доларів США, а це ті ресурси, податки з яких не надходять до бюджету. Загальне податкове навантаження в Україні складає понад 50 % від прибутку/доходу. Відтак, за умов повної детінізації національного господарства, держава додатково могла б отримувати близько 28 млрд доларів США щороку [9].

Загалом відстежується поліпшення у 8 з 12 показників економічної свободи, особливо варто відзначити покращення фінансової свободи та свободи інвестицій. Проте, особливої активності інвесторів не відбулося. Основною причиною цього, з поміж інших, є все та ж корупція, яка пронизала практично усі сфери суспільного життя країни. Ризики щодо втрат власного капіталу в умовах нестабільної політичної й економічної ситуації, а також корумпованість судової системи суттєво стримує інвестиційну діяльність у державі. Поза тим, Україна у визначеному рейтингу економічної свободи займає останнє 44 місце серед країн Європи [6; 7], а її загальна оцінка нижча за регіональні та середньозважені показники світового масштабу. По при намаганні уряду впровадити низку демократичних реформ, які б сприяли розвитку держави та підвищили рівень економічної свободи,

зростання недовіри до судової системи, системи державного управління та високий рівень корупції, значно ускладнюють й перешкоджають соціально-економічному розвитку України й складають реальні загрози покращення господарської системи країни та підвищення рівня загального добробуту [10]. Яскравим свідченням цього є оцінка фахівців щодо дослідження рівня корупції, за визначенням яких Україна уже кілька років поспіль очолює рейтинг найкорумпованіших країн світу із фактичним показником 88 % у 2018 р., тоді як середнє значення цього показника у міжнародному рейтингу становить 51 % [11]. Цей факт є надзвичайно ганебним явищем для України, особливо у період війни, коли здавалося б уся країна має максимально мобілізуватися та стати на захист своїх національних, політичних й економічних інтересів. На сьогодні є цілковито визначено, що саме корупція є одним з ключових гальмівних чинників покращення добробуту громадян. Водночас, динамічність розподілу людського капіталу, що безпосередньо пов'язано з переміщенням трудових ресурсів, локалізацією інтелектуального капіталу у гео економічному масштабі, цілковито залежить від умов його функціонування й потенційного використання, які, насамперед, визначаються майстерністю державного управління та особливостями впливу і взаємодії складових фіскального простору. Україна, має значний резерв щодо формування якісного людського капіталу, адже входить у ТОП 50 держав світу за якістю надання послуг у сфері вищої освіти й займає 44 місце за дослідженнями 2018 р. [12]. Натомість проблема повстає у демографічній ситуації, адже щороку Україна в середньому втрачає 4,057 тис. осіб працездатного населення з причин трудової міграції, низької народжуваності, старіння нації тощо (табл. 3).

Загалом схожа негативна тенденція динаміки населення спостерігається у країнах, де нестійка економічна ситуація: Білорусь, Росія, Україна. В країнах Європейського Союзу, де економічний ріст стабільний, проте не достатній, демографічне піднесення помірне: (Польща, Чехія) на протигагу державам з потужним економічним потенціалом (Великобританія, Німеччина, Франція). Крім того, збільшення кількості працездатного населення у цих країнах фіксується ще й за рахунок прихистку біженців із Близького Сходу, Середньої Азії. Контингент мігрантів у цих країнах досить

## Фінанси та оподаткування

різноманітний за своїми інтелектуальними й професійними здібностями, тоді як у США, Канаді, де за рахунок передбачливої політики уряду, склалися вікові міграційні традиції, здебільшого сфокусовані на акумуляцію кваліфікованої робочої сили з різноманітних соціальних груп.

Державна політика у сфері регулювання людським капіталом, має безпосередній вплив на розподіл багатства та фінансові умови формування й функціонування фіскального простору держави (табл. 4).

Таблиця 3

Динаміка загальної кількості населення та дорослого населення у вибраних країнах світу з 2000 по 2016 рр., тис. осіб

Показники		2000	2005	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Білорусь	I	10,054	9,816	9,588	9,542	9,496	9,449	9,402	9,379	9,331
	II	7,357	7,475	7,537	7,572	7,561	7,543	7,519	7,504	7,473
Велика Британія	I	58,907	60,251	61,899	62,231	62,559	62,884	63,207	63,368	63,687
	II	44,072	45,464	47,188	47,538	47,883	48,220	48,543	48,696	48,993
Канада	I	30,687	32,307	33,890	34,208	34,528	34,849	35,171	35,332	35,654
	II	22,764	24,455	26,123	26,470	26,822	27,173	27,514	27,677	27,995
Німеччина	I	82,075	82,409	82,057	81,936	81,803	81,66	81,507	81,426	81,261
	II	64,614	66,769	66,842	66,958	67,031	67,068	67,081	67,079	67,067
Польща	I	38,433	38,198	38,038	37,996	37,947	37,894	37,84	37,814	37,762
	II	27,677	29,049	29,970	30,087	30,182	30,255	30,308	30,326	30,353
Росія	I	146,67	143,17	140,376	139,873	139,396	138,927	138,459	138,221	137,74
	II	107,830	109,399	111,990	111,103	110,813	110,365	109,817	109,516	108,892
США	I	287,842	302,741	317,641	320,613	323,577	326,526	329,446	330,890	333,759
	II	205,439	217,913	231,001	233,731	236,502	239,279	242,017	243,349	245,972
Україна	I	48,87	46,936	45,433	45,167	44,909	44,657	44,409	44,287	44,044
	II	36,511	36,441	36,327	36,223	36,084	35,912	35,712	35,600	35,363
Франція	I	59,128	61,013	62,637	62,916	63,180	63,431	63,670	63,785	64,011
	II	44,066	45,862	47,397	47,665	47,896	48,124	48,343	48,450	48,662
Чехія	I	10,224	10,195	10,411	10,443	10,466	10,482	10,496	10,503	10,518
	II	7,848	8,032	8,335	8,379	8,413	8,437	8,454	8,459	8,465

I. Загальна кількість населення в країні

II. Кількість дорослого населення в країні

Джерело: складено автором на основі [10].

Таблиця 4

Динаміка показників багатства України, країн Європи та світу у 2000 та 2016 рр.

Показники	Україна		Європа		Світ	
	2000	2016	2000	2016	2000	2016
1	2	3	4	5	6	7
Загальне багатство, USD млрд.	34	44	33,5	73,305	116,944	255,708
Обсяг багатства на одну дорослу ос., USD**	941	1,254	60,888	125,46	31,651	52,819
Фінансовий капітал на одн. дорослу особу, USD	275	274	34,93	66,374	20,475	33,517
Нефінансовий капітал на одн. дорослу особу, USD	686	1,396	35,688	81,011	16,147	27,963

Продовження табл. 4

1	2	3	4	5	6	7
Державний борг на одн. дорослу особу, USD	20	417	9,73	21,925	4,972	8,66
Середньозважені показники багатства на одн. дорослу особу, USD	213	133	4,191	11,319	1,266	2,222

\*\* - USD – долар США.

Джерело: складено автором на основі [10].

Водночас варто зазначити, що розподіл багатства на одну дорослу особу має чітку тенденцію до зростання у державах з дивергентним економічним розвитком (табл. 5). Основною ознакою такої ситуації є різноманітні чинники, насамперед, глобальна

інфляція, крім цього, природний рух населення та його характерна властивість акумулювати найбільш мобільних працездатних осіб, хистких до самоудосконалення у державах з високим рівнем економічного розвитку.

Таблиця 5

Динаміка розподілу багатства у вибраних країнах світу у 2000 та 2016 рр.

Показники	ВВП на одну особу, USD	Багатство на одну дорослу особу, USD	Багатство на одну дорослу особу, USD	Загальне багатство, трлн. USD	Частка багатства країни у світовому багатстві, %
	2016 р.	2000 р.	2016 р.	2016 р.	2016 р.
Білорусь	9,750	2,239	1,259	9	0
Велико-британія	58,878	162,999	288,806	14,150	5,5
Канада	70,993	108,464	270,179	7,546	3,0
Німеччина	56,447	89,77	185,175	12,419	4,9
Польща	20,788	8,871	24,584	746	0,3
Росія	29,945	2,935	10,344	1,126	0,4
США	75,992	206,116	344,692	84,784	33,2
Україна	6,796	941	1,254	44	0
Франція	61,991	103,619	244,365	11,891	4,7
Чехія	27,370	11,775	48,357	409	0,2

Джерело: складено автором на основі [10].

Водночас, дослідження середньозважених показників заможності позбавляє можливості визначення відповідних асиметрій фінансової сфери фіскального простору. За даними міжнародних досліджень щодо визначення рівня добробуту, Україна систематично втрачає не лише у чисельності жителів, зокрема дорослого населення, але й розподіл багатства в країні є таким, що позбавляє державу ключового аспекту для відновлення стабільності її соціально-економічного розвитку – наявності середнього класу й відносить Україну до категорії бідних країн світу (табл. 6).

Враховуючи взаємозв'язок усіх попередньо зазначених складових фіскального простору варто

окреслити перспективи розвитку соціального напрямку в Україні (табл. 7).

Деталізуючи, треба зазначити, що найвищі показники індексу соціального розвитку визначено серед наступних факторів: харчування та основна (первинна) медична допомога 98,47 балів; доступ до базових знань 97,52 балів; водні ресурси та якість їх використання 89,12 балів; доступ до інформації та комунікацій 73,84 бали. Водночас найнижчі пункти при дослідженні визначено показникам: толерантність та включення 40,52 бали; екологічна якість 50,37 балів; загальне доров'я та оздоровлення 52,73 бали; особиста свобода та можливість вибору 53,56 бали; особиста безпека 57,32 бали.

Розподіл багатства в Україні, країнах Європи та світі у 2016 р.

Локація визначення дослідж. параметрів	К-ть дорослого населення, тис. осіб	Середній Показник багатства на одну дорослу особу на рік, USD	Середньо-зважений показник, USD**	<10 тис. USD, %	10000 - 100000 USD, %	100000 – 1 млн USD, %	>1 млн USD, %	Загальн. %	Коеф. Джинні, %*
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Україна	35363	1254	133	99,1	0,8	0,1	0,0	100	91,7
Європа	584293	125460	11319	46,7	26,7	22,9	1,7	100	84,9
Світ	4841193	25819	2222	73,2	18,5	7,5	0,7	100	92,7

\* - коефіцієнт Джинні – макроекономічний показник, що характеризує диференціацію грошових доходів населення у вигляді ступеня відхилення факторного розподілу доходів від абсолютно рівного їх розподілу між громадянами [13], що приймає значення між 0 і 1, де 0 означає абсолютну рівність (величина приймає лише одне значення), а 1 позначає повну нерівність;

\*\* - USD – долар США.

Джерело: складено автором на основі [10].

Таблиця 7

Динаміка індексу соціального прогресу у вибраних країнах світу у 2017 р.

Країни	Загальна оцінка	Рейтинговий номер	Базові людські потреби	Основний добробут	Оцінка можливостей
Білорусь	67,80	65	87,20	67,37	48,84
Велико-британія	88,73	12	92,96	90,28	82,96
Канада	89,84	6	94,88	86,64	88,00
Німеччина	88,50	13	94,46	89,78	81,26
Польська	79,65	32	90,69	81,48	66,80
Росія	67,17	67	79,31	72,09	50,01
США	86,43	18	93,42	84,19	81,68
Україна	68,35	54	79,91	68,62	56,53
Франція	85,92	19	92,49	89,16	76,10
Чехія	84,22	22	95,50	85,00	72,15

Джерело: складено автором на основі [14].

**Висновки.** Таким чином, із врахуванням особливостей функціонування України в конкурентних умовах глобальних економічних трансформацій задля забезпечення позитивної динаміки макроекономічних показників, першочерговим завданням є відновлення миру та встановлення політичної стабільності у державі. Поряд з цим, вирішення питань, пов'язаних із формуванням фіскального простору, здатного генерувати перспективи для розвитку національного господарства, гарантувати безпеку суспільства та сприяти його самоудосконаленню, можливо за умов комплексного підходу до вирішення наявних проблем. Одним із перших кроків у цьому напрямі повинна стати протидія корупції, яка є так званім «українським брендом» в усіх сферах суспільного життя країни. Від дрібних місцевих чиновників до урядників державного значення діють складні корупційні схеми, кругова порука радянщини, поміж

чим пересічний громадянин почувається в небезпеці, соціальній напрузі та убогості.

Тотальна бідність українців сьогодні мало залежить від обсягу тіньового господарства, впливу економічних дисбалансів, або від утворення олігархічних монополій на державні активи, землі та надра. Перерозподіл благ навряд чи стане ефективним способом боротьби з бідністю й в умовах сьогодення є досить дієвим засобом маніпуляції людською свідомістю у передвибірчих перегонах. Сама ж, проблема полягає у низькій ефективності праці, застарілих методах виробництва й устаткування, що не потребують високої кваліфікації робочої сили, орієнтованим на випуск сировинної продукції з низькою доданою вартістю. За таких обставин фахові працівники змушені мігрувати у пошуках кращих умов застосування своїх компетенцій.



Переформатування української економіки з пособництва олігархату у сприяння розвитку підприємницької діяльності значно оздоровило б вітчизняну господарську систему у найкоротші терміни. Способи державної підтримки можуть бути різноманітними: від надання податкових преференцій [15, с. 11-27] до адресної допомоги певній галузі, виду діяльності, тощо. Водночас обов'язковою умовою повинно стати відкритість і прозорість фіскальної політики, чітке й доступне законодавство суворо й об'єктивно визначена відповідальність за його порушення.

З огляду на вкрай не типову ситуацію, держава сьогодні стоїть перед складною дилемою, яка межує з риторичним шекспірівським питанням: «бути, чи не бути». Зволікання уряду з кардинальним перезавантаженням методів державного регулювання, демонстративна імітація дієвості економічних та соціальних реформ, обтяжлива боротьба за власну незалежність є прямими загрозами позбавлення не лише конкурентних переваг України у глобальному економічному просторі, але й цілковитою можливістю втрати її дієздатності.

#### 4 Список використаних джерел

1. Єфименко Т. І. Перспективи реформування фіскального простору місцевих бюджетів. *Наукові праці НДФІ*. 2012. № 3(60). С. 3-20.
2. Єфименко Т. І. Формування фіскального простору економічних реформ. *Фінанси України*. 2011. № 4. С. 3-23.
3. Roy R., Heuty A., Letouzé E. Fiscal Space foe What? Analytical Issues From a Human Development Perspective: paper for the G-20 Workshop on Fiscal Policy. Istanbul, June 30 – July 2, 2007. URL: <http://www.undp.org/content/dam/aplaws/publication/en/publications/poverty-reduction/poverty-website/fiscal-space-for-what/FiscalSpaceforWhat.pdf> (дата звернення: 24.10.2018).
4. Transparency International Ukraine / CPI. URL: <https://ti-ukraine.org/cpi/> (дата звернення: 20.10.2018).
5. Кадигроб В., Design Z., Попович Н., Мусвева С. Україна в глобальних рейтингах. Загальний перелік рейтингів. URL: <https://www.pravda.com.ua/cdn/graphics/ratings/index.html> (дата звернення: 24.10.2018).
6. 2018 Index of Economic Freedom. URL: <https://www.heritage.org/index/download> <https://ti-ukraine.org/cpi/> (дата звернення: 29.09.2018).
7. 2018 Index of Economic Freedom: Country Rankings. URL: <https://www.heritage.org/index/ranking> (дата звернення: 26.09.2018).
8. Україна за рівнем економічної свободи 2018. Індекс економічної свободи / Економічний дискусійний клуб. URL: <http://edclub.com.ua/analitika/ukrayina-za-rivnem-ekonomichnoyi-svobody-2018> (дата звернення: 20.10.2018).
9. Колесніченко О. Тінюва економіка України досягає 45 % - МВФ. Економічна правда: 2018. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2018/02/9/633941/> (дата звернення: 24.10.2018)

10. Shorrocks A., Davies J., Liuberas R. Research Institute: Thought leadership from Credit Suisse Research and the world's foremost experts, 2016. Credit Suisse. URL: <http://publications.credit-suisse.com/tasks/render/file/index.cfm?fileid=AD6F2B43-B17B-345E-E20A1A254A3E24A5> (дата звернення: 26.09.2018).

11. Corruption perception by country. EY Fraud Surveys. URL: <https://fraudsurveys.ey.com/ey-emeia-fraud-survey-2017/detailed-results/corruption-perception-by-country/> (дата звернення: 26.09.2018).

12. QS Higher Education System Strength Rankings / 2018. URL: <https://www.topuniversities.com/system-strength-rankings/2018> (дата звернення: 26.09.2018).

13. Економічна енциклопедія: у 3 т. Київ: Видавничий центр «Академія». 2001. Т. 2. 843 с.

14. 2017 Social Progress Index. URL: [http://www.socialprogressimperative.org/#data\\_table/countries/spi/dim1,dim2,dim3](http://www.socialprogressimperative.org/#data_table/countries/spi/dim1,dim2,dim3) (дата звернення: 20.10.2018).

15. Krysovaty A., Vasylevska H. Theoretical basis for the determining tax competition in the fiscal space of the state. Modern tendencies of fiscal policy in European Economic space: monograph. Ternopil, 2017. 388 p. Chapter I, 1.1. pp. 11-27.

#### 4 References

1. Yefymenko, T. I. (2012). Perspektivy reformuvannya fiskalnogo prostoru mistsevykh biudzhativ [Prospects for reforming the fiscal space of local budgets]. *Naukovi pratsi NDFI*, (3(60)), 3-20 [in Ukrainian].
2. Yefymenko, T. I. (2011). Formuvannya fiskalnogo prostoru ekonomichnykh reform [Formation of the fiscal space of economic reforms]. *Finansy Ukrainy*, (4), 3-23 [in Ukrainian].
3. Roy, R., Heuty, A., Letouzé, E. (2007). Fiscal Space foe What? Analytical Issues From a Human Development Perspective: paper for the G-20 Workshop on Fiscal. Retrieved from <http://www.undp.org/content/dam/aplaws/publication/en/publications/poverty-reduction/poverty-website/fiscal-space-for-what/FiscalSpaceforWhat.pdf>
4. Transparency International Ukraine (2018). CPI. Retrieved from <https://ti-ukraine.org/cpi/>
5. Kandygorb, V., Design, Z., Popovych, N., Musayeva, S. (2018). Ukraina v globalnykh reityngah. Zagalny perelik reityngiv [Ukraine in global rankings. The general list of ratings]. Retrieved from <https://www.pravda.com.ua/cdn/graphics/ratings/index.html> [in Ukrainian].
6. 2018 Index of Economic Freedom. Retrieved from <https://www.heritage.org/index/download> <https://ti-ukraine.org/cpi/>
7. 2018 Index of Economic Freedom: Country Rankings. Retrieved from <https://www.heritage.org/index/ranking>
8. Ukraina za rivnem ekonomichnoi svobody 2018 / Indeks ekonomichnoi svobody (2018). [Ukraine at the level of economic freedom 2018 / Index of economic freedom]. Retrieved from <http://edclub.com.ua/analitika/ukrayina-za-rivnem-ekonomichnoyi-svobody-2018>

9. Kolisnichenko, O. (2018). Tiniova ekonomika Ukrainy dosiagai 45 % - MVF [The shadow economy of Ukraine reaches 45 % of the IMF]. Retrieved from <https://www.epravda.com.ua/news/2018/02/9/633941/> [in Ukrainian].

10. Shorrocks, A., Davies, J., Liuberas, R. (2016). Research Institute: Thought leadership from Credit Suisse Research and the world's foremost experts. *Credit Suisse*. Retrieved from <http://publications.credit-suisse.com/tasks/render/file/index.cfm?fileid=AD6F2B43-B17B-345E-E20A1A254A3E24A5>

11. Corruption perception by country. (2017). *EY Fraud Surveys*. Retrieved from <https://fraudsurveys.ey.com/ey-emeia-fraud-survey-2017/detailed-results/corruption-perception-by-country/>

12. QS Higher Education System Strength Rankings. (2018). Retrieved from <https://www.topuniversities.com/system-strength-rankings/2018>

13. Ekonomichna encyklopedia [Economic Encyclopedia]. (2001). Kyiv: Vydavnychi tseñtr «Akademia». T. 2. [in Ukrainian].

14. 2017 Social Progress Index. Retrieved from [http://www.socialprogressimperative.org/#data\\_table/countries/spi/dim1,dim2,dim3](http://www.socialprogressimperative.org/#data_table/countries/spi/dim1,dim2,dim3)

15. Krysovaty, A., Vasylevska, H. (2017). Theoretical basis for the determining tax competition in the fiscal space of the state. *Modern tendencies of fiscal policy in European Economic space* (pp.11-27). Ternopil.